

Research articles

The development of Instructional model using service learning method for voluntary behaviors among the students in community public health program, sirindhron college of public health, Khon Kaen province

Panee Laovakiati

Lecturer, professional level

Sirindhron college of public health,

Khon Kaen province

Abstract

The objective of this research were 1) to develop the instructional model using service learning method for voluntary behaviors among bachelor students who were studying in community public health program, Sirindhron college of public health, Khon Kaen and 2) to evaluate the instructional model. The model was developed by synthesizing the instructional model and the social service learning principles. Forty-five students who consented to the model were organized by a constructive questionnaire for the quantitative data and an in-depth interview for the qualitative data. Descriptive statistics were illustrated for demographic data. Paired t-test was employed to compare voluntary behavior scores before and after the treatment. Qualitative data were analyzed by content analysis.

The instructional model using service learning method for enhancing the consciousness in social participation included 7 components: 1) the rationale and objectives 2) the subject contents 3) the instructional method 4) the learner's role 5) the teacher's role 6) the instructional media, and 7) the evaluation. The instructional model was objectively designed to develop the knowledge and enhance the students' voluntary behaviors in a form of integration between the teachers and students activities

The findings demonstrated that the score of students' behaviors before and after learning was 3.34 (SD= 0.04) and 4.36 (SD= 0.03) respectively. After the treatment, the awareness of voluntary behaviors scores increased significantly at 0.05 level with a mean difference accounted for 1.02 scores (95% CI: 0.92 to 1.11; p-value<0.001). The qualitative data were concluded that the instructional model using service learning method would be able to enhance the consciousness of voluntary behaviors among the Community Public Health program students.

Keywords : service learning; volunteer spirit behavior; Community Public Health program

บทความวิจัย (Research articles)

การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน โดยจัดการเรียนรู้ด้วยการ รับใช้สังคมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสา ของนักศึกษา หลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาสาธารณสุขชุมชน วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น

พรณี เลาวะเกียรติ

วิทยาจารย์ชำนาญการ

วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร

จังหวัดขอนแก่น

บทคัดย่อ

การวิจัยและพัฒนา ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยจัดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสา และ 2) ศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น ดำเนินการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน โดยการสังเคราะห์รูปแบบการเรียนการสอนกับหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม กลุ่มตัวอย่างในการประเมินผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น เป็นนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาสาธารณสุขชุมชน วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น จำนวน 45 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ และใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ในการอธิบายข้อมูลทั่วไป สถิติ Paired t-test ในการเปรียบเทียบผลพฤติกรรมจิตอาสา ก่อนและหลังเรียน สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมจิตอาสา มีองค์ประกอบหลัก 7 ประการ ได้แก่ 1) เป้าหมาย หลักการและเหตุผล 2) เนื้อหาวิชา 3) วิธีการจัดการเรียนการสอน 4) บทบาทของผู้เรียน 5) บทบาทของผู้สอน 6) สื่อ วัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอน และ 7) การวัดผล และประเมินผล รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมีลักษณะเฉพาะคือ มุ่งพัฒนานักศึกษา ทั้งด้านองค์ความรู้ และการส่งเสริมพฤติกรรมจิตอาสา โดยเน้นให้เรียนเนื้อหาตามรายวิชาในหลักสูตร

ที่กำหนด และบูรณาการเนื้อหาหลักสูตรการทำกิจกรรม วิชาชีพสังคม สำหรับผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นพบว่านักศึกษาามีคะแนนเฉลี่ย พฤติกรรมจิตอาสา ก่อนและหลังการเรียนเท่ากับ 3.34 คะแนน (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.04) และ 4.36 คะแนน (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.03) ตามลำดับ โดยหลังการเรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ย พฤติกรรมจิตอาสา สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีคะแนนเฉลี่ย เพิ่มขึ้น 1.02 คะแนน (95% CI = 0.92 to 1.11; p-value < 0.001) จากข้อมูลเชิงคุณภาพและการวิเคราะห์เนื้อหา สรุปได้ว่ารูปแบบการเรียนการสอนโดยจัดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมสามารถเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษาได้

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม, พฤติกรรมจิตอาสา, สาธารณสุขชุมชน

บทนำ

ปัจจุบันเยาวชนไทยกำลังประสบปัญหา วิกฤติการณ์ด้านค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม และ พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอันจะส่งผลถึงการขาด จิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคม มีค่านิยมด้าน วัตถุนิยมเพิ่มมากขึ้น เกิดการลอกเลียนแบบ และ แสดงออกในค่านิยมที่ไม่เหมาะสมและไม่สร้างสรรค์ ขาดการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ขาดความอดทน ขาดความซื่อสัตย์ นอกจากนี้พฤติกรรมที่คาดหวัง ของสังคมไทย เช่น การจนใจ ช่วยเหลือสังคม การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันประโยชน์ให้กับผู้อื่น คุณธรรม จริยธรรม การเสียสละ และจิตอาสา น้อยลง¹

จิตอาสา เป็นคุณธรรมประการหนึ่งที่สำคัญ ที่สังคมปรารถนาให้ผู้คนยึดถือ กล่าวถึง การสำนึก

ของบุคคลที่มีต่อสังคมส่วนรวม แสดงออกเป็น พฤติกรรมอาสาทำประโยชน์ ช่วยเหลือผู้อื่น โดยไม่ ได้มุ่งหวังสิ่งตอบแทน กลุ่มเป้าหมายหนึ่งที่สังคมให้ ความสำคัญต่อการส่งเสริมจิตอาสา ได้แก่ เยาวชน นักเรียน นักศึกษามีความมุ่งหมายและกระบวนการ ในการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง ด้านต่างๆ ให้กับผู้เรียน² ในทางตรงกันข้ามหาก คนในสังคมขาดจิตสาธารณะจะมีผลกระทบ หลายๆ ส่วน ได้แก่ บุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชน ประเทศ และระดับโลก โดยผลกระทบที่ โดดเด่นและเห็นชัดที่สุด คือ ผลกระทบในระดับ บุคคล ย่อมสร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองและ สร้างความเดือดร้อนให้กับคนอื่น ได้แก่ การทิ้ง ขยะมูลฝอยไม่ถูกที่ การไม่รักษาสัตว์ที่เป็นของ สาธารณะ เป็นต้น

การจัดการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม หรือการจัดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม (Service Learning) เป็นหนึ่งกลยุทธ์ในการพัฒนาพฤติกรรม จิตอาสา โดยใช้วิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวมีพัฒนาการอย่าง ต่อเนื่องและถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียน การสอนซึ่งพบว่าผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดี มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีแรงจูงใจและ เจตคติที่ดีต่อการได้รับใช้ชุมชนและสังคม³ หรือ กล่าวได้ว่าการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมเป็น กระบวนการเรียนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ ของการเรียนรู้ดีมีจิตอาสาที่ดีต่อการรับใช้ชุมชน

วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัด ขอนแก่น เป็นสถาบันการศึกษาสังกัดสถาบัน พระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข มีภารกิจ หลักเหมือนกับสถาบันอุดมศึกษาทั่วไป ได้แก่ สอน วิจัย บริการสังคมและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เพื่อ รองรับการพัฒนาประเทศ ผลิตภัณฑ์ความรู้ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ใช้อ้องค์ความรู้ ในการสร้างจิตสำนึกและชี้นำสังคม โดยเฉพาะ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น

สาขาสาธารณสุขชุมชน ได้จัดการเรียนการสอน สำหรับนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต (สาธารณสุขชุมชน) โดยมุ่งเน้นให้ผู้สำเร็จการศึกษามีสมรรถนะและคุณลักษณะที่สำคัญคือ มีความรู้ความสามารถตามขอบเขตหน้าที่แห่งตน ตามที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด ใฝ่รู้ตลอดชีวิต มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม มีความสามารถด้านการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ มีมนุษยสัมพันธ์ การคิดอย่างเป็นระบบ มีคุณธรรม จริยธรรม และจิตอาสา เป็นแบบอย่างที่ดีด้านสุขภาพ รวมทั้งพัฒนาอัตลักษณ์ของนักศึกษาในการเป็นผู้ให้บริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ เพื่อให้บรรลุสมรรถนะดังกล่าวข้างต้น สาขาสาธารณสุขชุมชนได้จัดการเรียนการสอน วิชาการนวดไทย โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องการนวดไทย หลักการนวดไทย ทฤษฎีเส้นสิบ ฤๅษีคัดตน การนวดพื้นฐาน ราชสำนัก การนวดเท้าเพื่อสุขภาพ ทั้งการเรียนการสอนในภาคทฤษฎี ภาคทดลองและภาคปฏิบัติ สำหรับนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต มีการเรียนทั้งภาคทฤษฎีในชั้นเรียนและภาคปฏิบัติโดยเน้นการนวดเท้าเพื่อสุขภาพ เป็นฐานในการเรียนรู้ รวมถึงการออกหน่วยบริการโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการจัดการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมหรือการจัดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม (Service Learning) แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาดังกล่าว จึงจำเป็นต้องศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอน โดยจัดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาของนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาสาธารณสุขชุมชน วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น จะทำให้ได้รูปแบบการเรียนการสอนที่ช่วยพัฒนาให้นักศึกษาเกิดค่านิยม จิตสำนึกและคุณลักษณะที่เหมาะสม สามารถดำรงชีวิตในสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมี

คุณภาพ และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น สังคมและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยจัดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสา
2. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยจัดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาและศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น โดยศึกษาจากนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาสาธารณสุขชุมชน วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น ภาคการศึกษา 1/2557

นิยามศัพท์เฉพาะ

รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม หมายถึงแบบแผนการเรียนการสอนที่มีองค์ประกอบหลักที่หลักสูตรกำหนด และบูรณาการ การเรียนรู้ด้านวิชาการ และการทำกิจกรรมการรับใช้สังคมเข้าด้วยกันเช่น การบริการนวดเท้าเพื่อสุขภาพ

พฤติกรรมจิตอาสา หมายถึง การแสดงออกที่เกิดจากความสำนึกของบุคคลที่มีต่อสังคมส่วนรวม ด้วยความเอาใจใส่ และการช่วยเหลือ โดยไม่หวังผลตอบแทน เช่น การเสียสละเงิน สิ่งของ เวลา แรงกาย และสติปัญญาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น และสังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงพัฒนา (Research and development) เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยจัดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสา และศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น ดังนี้

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 วิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารแนวความคิดกับองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนของนักศึกษา เพื่อนำไปกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน

ขั้นที่ 2 วิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวกับสาระสำคัญของแนวคิดพื้นฐาน ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการสร้างจิตอาสา จิตสำนึก การมีส่วนร่วม และการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อให้ได้หลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

ขั้นที่ 3 สังเคราะห์เชื่อมโยงองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนกับหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม จากขั้นที่ 1 และขั้นที่ 2 เพื่อให้ได้รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตอาสา

ขั้นที่ 4 การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมจิตอาสา ภายใต้องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนที่สังเคราะห์ได้

ขั้นที่ 5 ตรวจสอบและปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอน โดยการตรวจสอบรูปแบบการเรียนการสอนโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

การศึกษาผลของรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การเตรียมการทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นได้แก่ การกำหนดประชากร

และกลุ่มตัวอย่างพัฒนาเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นที่ 2 จัดการเรียนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น โดยนำไปทดลองสอนเป็นเวลา 16 สัปดาห์ วัดผลก่อนและหลังการเรียนเก็บข้อมูลจากแบบบันทึกพฤติกรรมผู้เรียน และจากแบบบันทึกความเห็นและพฤติกรรมในการทำกิจกรรมรับใช้สังคมของผู้เรียนเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมจิตอาสา ก่อนและหลังการจัดการเรียนการสอน

ขั้นที่ 3 การประเมินผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ นักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต (สาธารณสุขชุมชน) วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น ปีการศึกษา 2557 ทั้ง 4 ชั้นปี จำนวน 185 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต (สาธารณสุขชุมชน) ชั้นปีที่ 1 จำนวน 45 คน จากการสุ่มอย่างง่าย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ที่ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน และทดสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยใช้อัตรา Index of Consistency : IOC) ซึ่งทุกข้อมีค่า IOC มากกว่า 0.5 และทดสอบความเที่ยง โดยวิเคราะห์ค่าอัลฟ่าของครอนบาช ได้เท่ากับ 0.84 ซึ่งเครื่องมือมีความเที่ยงสามารถใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ อันประกอบด้วยข้อมูลทั่วไปพฤติกรรม การรับใช้สังคม พฤติกรรมจิตอาสา เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้แบบสังเกตและแบบบันทึกข้อมูลภาคสนามเพื่อใช้ในการอธิบายพฤติกรรม การรับใช้สังคม พฤติกรรมจิตอาสาเพิ่มเติม โดยผู้วิจัยและ

ผู้สอนทำการสังเกตผู้เรียนทำกิจกรรมการรับใช้สังคม และการทำงานในกลุ่มเพื่อน

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปดังนี้ 1) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ในการอธิบายข้อมูลทั่วไป และสถิติ Paired t-test ในการเปรียบเทียบผลพฤติกรรมจิตอาสา ก่อนและหลังเรียน นำเสนอความแตกต่างค่าเฉลี่ย (Mean difference) พร้อมช่วงเชื่อมั่น 95% และ 2) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

ข้อพิจารณาทางด้านจริยธรรม

ผู้วิจัยจะพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูล โดยยึดหลัก 3 ประการ คือ หลักความเคารพในบุคคล (Respect for person) หลักคุณประโยชน์และไม่

ก่ออันตราย (Beneficence) หลักยุติธรรม (Justice) ซึ่งจะคำนึงถึงการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และผ่านการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลของนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต (สาธารณสุขชุมชน) ชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น เป็นเพศหญิง ร้อยละ 82.14 อายุเฉลี่ย 19.25 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 5.82) อายุต่ำสุด 18 ปี สูงสุด 29 ปี มีสถานภาพโสด ร้อยละ 91.02 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวน ร้อยละ คุณลักษณะส่วนบุคคลของนักศึกษาสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต (สาธารณสุขชุมชน) ชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น (n =45)

คุณลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	8	17.76
หญิง	37	82.14
สถานภาพสมรส		
โสด	41	91.02
คู่	4	8.88
อายุ (ปี)		
18-22 ปี	28	62.16
23-27 ปี	13	28.86
28 ปีขึ้นไป	4	8.88
Mean(S.D)= 19.25 (5.82)		
Median(Min, Max) = 20 (18, 29)		

รูปแบบการเรียนการสอนโดยจัดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสา

รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมจิตอาสาที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบหลัก ได้แก่

1) เป้าหมาย หลักการและเหตุผล เป้าหมายส่งเสริมจิตอาสาผู้เรียนโดยบูรณาการความรู้เชิงวิชาการกับการทำกิจกรรมรับใช้สังคม กระตุ้นความคิดและการกระทำอันส่งผลให้เกิดความรู้ความเข้าใจสถานการณ์แวดล้อมที่แท้จริง

2) เนื้อหาวิชา แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ เนื้อหาตามรายวิชาในหลักสูตรที่เรียน ตามคำอธิบายรายวิชา และหลักทฤษฎีวิชาการตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ และเนื้อหาที่เกี่ยวกับการทำกิจกรรมรับใช้สังคมหรือบริการสังคม ประยุกต์บริการนวดไทย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอน ผู้สอนจะเชื่อมโยงปัญหาในชุมชนเข้าสู่บทเรียนและดำเนินการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยการเข้าไปมีประสบการณ์ในการรับใช้สังคม พร้อมทั้งได้มีโอกาสคิดพิจารณาไตร่ตรองจนกระทั่งเกิดการเรียนรู้จากการลงมือช่วยเหลือชุมชนด้วย

3) วิธีการจัดการเรียนการสอน

ขั้นที่ 1 ขั้นกระตุ้นให้เกิดความสนใจ/ขั้นเตรียมการ เป็นขั้นของการเตรียมการก่อนการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

ขั้นที่ 2 ขั้นสร้างปฏิกิริยาตอบสนอง แบ่งออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ การเรียนภาคทฤษฎีวิชาการ มีการทบทวนความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประสบการณ์และความสามารถของผู้เรียนด้วยการให้ช่วยกันเล่าถึงประสบการณ์ที่เคยเรียนเกี่ยวกับเนื้อหาในรายวิชา ผู้สอนและวิทยากรจัดกิจกรรมการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทฤษฎีหลักวิชาการตามวัตถุประสงค์

ในรายวิชา และการเรียนภาคปฏิบัติและการทำกิจกรรม มีการกำหนดให้ผู้เรียนได้นำเสนอสาระความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเปิดโอกาสให้มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้และประเด็นปัญหา กำหนดให้ศึกษาภาคสนาม ออกชุมชน นำประสบการณ์มาวิเคราะห์ไตร่ตรองเขียนโครงการออกมารับใช้สังคม

ขั้นที่ 3 ขั้นสร้างคุณค่าและประสบการณ์ เป็นการทำกิจกรรมออกมารับใช้สังคม กิจกรรมต่างๆ มีดังนี้ 1) ผู้เรียนเสนอโครงการรับใช้สังคมตามชุมชนเป้าหมายที่ระบุไว้ มีการประชุม ปฐมนิเทศ และแบ่งงานรับผิดชอบ 2) ออกรับใช้ชุมชนตามวัตถุประสงค์ ในช่วงระหว่างออกมารับใช้สังคมจะมีการประชุมชาวบ้านหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเข้าใจ และสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชนและ 3) ในขณะที่ปฏิบัติกิจกรรมผู้เรียนจะต้องเรียนรู้จากชุมชนควบคู่ไปด้วยมีการเขียนบันทึกเหตุการณ์ ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเขียนรายงานการปฏิบัติกิจกรรม เก็บข้อมูลความรู้ที่ได้และวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ อย่างเป็นระบบ

ขั้นที่ 4 ขั้นไตร่ตรองยอมรับและชื่นชมในคุณค่า เป็นภาคช่วงท้ายของการทำกิจกรรมออกมารับใช้สังคมโดยมีกิจกรรมสำคัญดังนี้ (1) ผู้เรียนจะทำการไตร่ตรองผลจากการปฏิบัติกิจกรรม ปัญหาความสำเร็จ และความรู้ที่ได้รับทั้งรายบุคคลและรายกลุ่มด้วยการเขียนบันทึกกิจกรรม การรายงาน และการพูดแสดงความคิดเห็นเป็นต้น เป็นการสะท้อนความรู้สึกที่ได้จากการเรียนและการทำงานภาคสนามและ (2) ผู้เรียนและผู้สอนจัดประชุมสรุปผลและให้แต่ละกลุ่มนำเสนอรายงาน

4) บทบาทของผู้เรียน ผู้เรียนจะเป็นผู้ร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ด้วยความกระตือรือร้นในทุกขั้นตอนของการเรียน ศึกษาค้นคว้าทฤษฎีวิชาการเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการช่วยเหลือรับใช้สังคมวางแผนเขียนโครงการและออกปฏิบัติการจัดแสดงผลงาน และผู้เรียนจะเป็นผู้วิเคราะห์ไตร่ตรองเนื้อหา

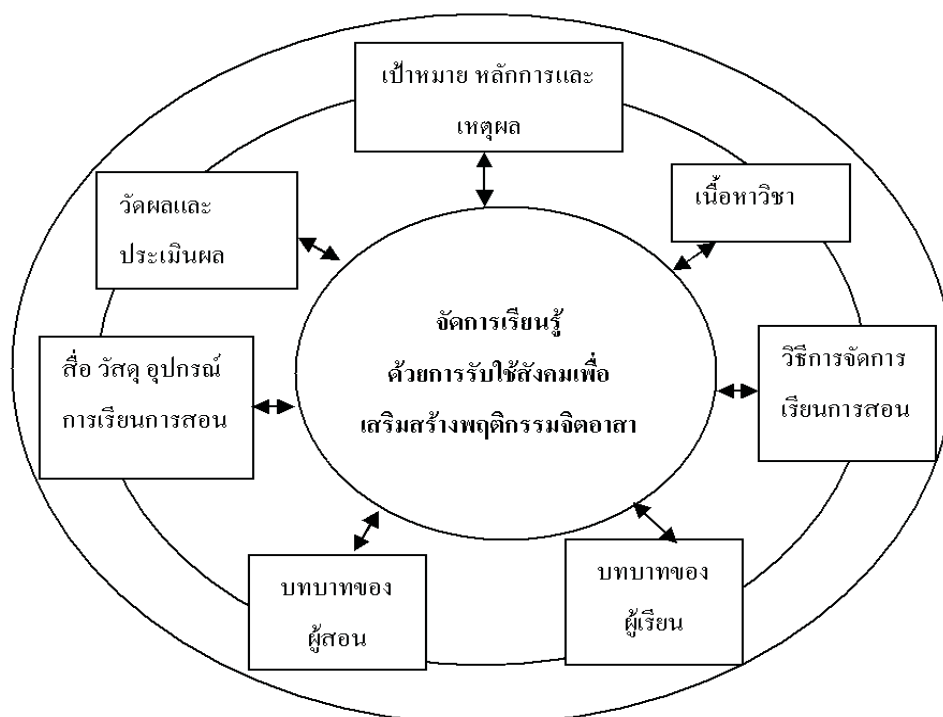
วิชาที่เรียน การทำกิจกรรม การแก้ไขปัญหา ด้วยการบันทึก เขียนรายงาน จัดแสดงผลงานและการจัดประชุมอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกันทั้งในห้องเรียนและในชุมชนที่ตนออกมารับใช้สังคม

5) บทบาทของผู้สอน ผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้ชี้แนะ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคกิจกรรม ด้วยการจัดกิจกรรมหรือการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สอนและให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนตลอดเวลาของการเรียน ทั้งในเชิงวิชาการและภาคปฏิบัติ รวมถึงเป็นผู้ประเมินผลติดตามผล ประเมินความรู้และการทำกิจกรรมออกมารับใช้สังคมตลอดจนประสานชุมชนสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนหรือองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดทำกิจกรรมออกมารับใช้สังคมของผู้เรียนเป็นไปอย่างสะดวกราบรื่น

6) สื่อ วัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอนตำรา หนังสือเอกสารประกอบการสอน อินเทอร์เน็ต Power point การจัดนิทรรศการ การประชุม และการนำเสนอผลงาน

7) การวัดผลและประเมินผล การวัดผลและประเมินผลผู้เรียนทั้งในด้านเนื้อหาวิชาที่เรียนและประเมินผลการทำกิจกรรมออกมารับใช้สังคม

รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมจิตอาสาที่พัฒนาขึ้นมีลักษณะเฉพาะคือ มุ่งพัฒนานักศึกษาทั้งด้านองค์ความรู้ และการส่งเสริมพฤติกรรมจิตอาสา โดยเน้นให้เรียนเนื้อหาตามรายวิชาในหลักสูตรที่กำหนด และบูรณาการเนื้อหาหลักสูตรการทำกิจกรรมรับใช้สังคม ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการเรียนการสอนโดยจัดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสา

ผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น

เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมจิตอาสา ก่อนและหลังดำเนินการ จัดการเรียนการสอนโดย ใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น พบว่า นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมจิตอาสา ก่อน และหลังการเรียน เท่ากับ 3.34 (S.D.= 0.04)

คะแนน และ 4.36 (S.D.= 0.03) คะแนน ตามลำดับ โดยหลังการเรียนด้วยรูปแบบการเรียน การสอนที่พัฒนาขึ้น นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ย พฤติกรรมจิตอาสา สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัย สำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีคะแนนเฉลี่ย เพิ่มขึ้น 1.02 คะแนน (95% CI = 0.92 to 1.11; p-value <0.001) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมจิตอาสา ก่อนและหลังดำเนินการ (n=45)

ประเด็น	ก่อนดำเนินการ		หลังดำเนินการ		ความแตกต่างค่าเฉลี่ย (ช่วงเชื่อมั่น 95%)	P- value
	Mean	S.D.	Mean	S.D.		
พฤติกรรมจิตอาสา	3.34	0.04	4.36	0.03	1.02 (0.92 to 1.11)	<0.001

อภิปรายผล

กระบวนการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

1. กระบวนการพัฒนารูปแบบการเรียน การสอน ได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบตามขั้นตอน โดยเริ่มจาก การวิเคราะห์สังเคราะห์องค์ประกอบ ของรูปแบบการเรียนการสอน^{4,5,6} ต่อมาจึงได้ วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดด้านปรัชญาการ ศึกษาของสำนักต่างๆ รวมทั้งแนวคิดทฤษฎีการ เรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ ซึ่งถือเป็นแนวคิด พื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม จากนั้น จึงวิเคราะห์สังเคราะห์หลักการเรียนรู้ด้วยการรับ ใช้สังคมแล้วนำหลักการที่ได้จากการสังเคราะห์ใน แต่ละด้านมาเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เพื่อให้ได้องค์ ประกอบหลักของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ได้แก่ เป้าหมาย หลักการและเหตุผล เนื้อหาวิชา วิธีการจัดการเรียนการสอนบทบาทของผู้เรียน บทบาทผู้สอน สื่อวัสดุการเรียนการสอน และการ วัดผลและประเมินผล ในแต่ละองค์ประกอบหลัก

จะมีองค์ประกอบย่อยที่ได้จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์แนวคิดและหลักการเรียนรู้ นำไปสู่การ จัดการเรียนรู้แบบรับใช้สังคม (Service Learning) เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์การเรียนรู้จากกรู ปรกรรมไปสู่นามธรรมซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความ คิด ความรู้ใหม่ด้วยตนเอง จากประสบการณ์ใน ด้านการรับใช้สังคม นับเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่า สูงต่อการเรียนรู้ การรับใช้สังคมตามต้องการของ ชุมชนและสังคม ผู้เรียนสามารถสร้างแรงจูงใจ เกิด จิตสำนึก จิตอาสา เกิดการเรียนรู้จากสภาพความ เป็นจริง จึงเป็นการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิต และสังคมได้⁷

2. วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อ ส่งเสริมพฤติกรรมจิตอาสา มีขั้นตอนตั้งแต่ขั้น การกระตุ้นให้เกิดความสนใจขั้นเตรียมการ ขั้นสร้าง ปฏิริยาตอบสนอง ขั้นสร้างคุณค่าและประสบการณ์ และขั้นไตร่ตรอง ยอมรับและชื่นชมในคุณค่า ซึ่ง ขั้นตอนดังกล่าวเกิดจากการวิเคราะห์สังเคราะห์ แนวคิดพื้นฐานการจัดการเรียนรู้และกระบวนการ สร้างจิตสำนึกของนักปรัชญา⁸ วิธีการเรียนการสอน

ด้วยการรับใช้สังคม เน้นความสำคัญของการสร้างประสบการณ์เรียนรู้และการได้ลงมือปฏิบัติ ในแต่ละขั้นตอนจึงมีกิจกรรมทั้งเชิงรูปธรรมและเชิงนามธรรมควบคู่กันไป มีกิจกรรมการไตร่ตรอง มีการเชื่อมโยงกับสิ่งที่เกี่ยวข้องและมีการสะท้อนผลการปฏิบัติออกมาหลายรูปแบบ⁹

ผลจากการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น

ผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นพบว่า นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมจิตอาสา ก่อนและหลังการเรียน เท่ากับ 3.34 คะแนน (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.04) และ 4.36 คะแนน (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.03) ตามลำดับ โดยหลังการเรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมจิตอาสาสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 1.02 คะแนน (95% CI = 0.92 to 1.11; p-value < 0.001) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ วิธีการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม จากรูปแบบที่พัฒนาขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดในการสร้างลักษณะทางเจตคติ จิตสำนึก และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักวิชาการด้านการศึกษาและด้านจิตวิทยา^{8,10,11} ซึ่งผลการประเมินการใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นพบว่า คะแนนจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Mauricio, Collen L และ Ikeda, E.K.^{12,13} ซึ่งพบว่าการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงสิ่งที่เกิดขึ้นจากการนำความรู้ไปรับใช้สังคมทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจตนเองสูงขึ้น มีความตระหนักในคุณค่าของตนเองมีความสนใจในการเรียนมากขึ้น สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาความตระหนักหรือจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมได้มากขึ้นด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผู้บริหาร ฝ่ายวิชาการหรือหัวหน้าภาควิชาควรมีนโยบายสนับสนุนหรือส่งเสริมให้ผู้สอนได้นำไปบูรณาการในรายวิชาที่รับผิดชอบ เนื่องจากการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เป็นการเรียนการสอนที่เน้นการเรียนรู้เป็นหลัก และการเรียนการสอนแนวนี้เน้นความสำคัญ ของประสบการณ์การเรียนรู้ของมนุษย์ เป็นคุณค่าของการเรียนรู้ของมนุษย์ และระบบการเรียนรู้ที่มาจากกระบวนการทำกิจกรรมทั้งเชิงรูปธรรมและนามธรรมควบคู่กันไป มีการจัดกิจกรรมที่ใช้กระบวนการคิดไตร่ตรองหรือสะท้อนได้ มีการเชื่อมโยงประสบการณ์กับสิ่งอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกัน มีการตัดสินใจ มีการลงมือปฏิบัติและทบทวนหรือไตร่ตรองผลของการกระทำที่เกิดขึ้นตามมาอีก ซึ่งเรียกกระบวนการดังกล่าวว่า วงจรการเรียนรู้ ที่จะเกิดขึ้นภายในตัวของผู้มีส่วนร่วมทั้งผู้สอน ผู้เรียน ผู้เกี่ยวข้อง รวมไปถึงจนถึงชุมชน หรือองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่ ซึ่งรูปแบบการเรียนการสอนเช่นนี้จะช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สร้างความตระหนักและความรับผิดชอบ ต่อสังคมตลอดจนช่วยสร้างจิตอาสา จิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างแท้จริง

2. ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามรูปแบบที่ได้พัฒนาขึ้น อาจารย์ผู้สอนควรให้ความสำคัญทุกขั้นตอน เพราะแต่ละขั้นตอนล้วนเป็นพื้นฐานของการสร้างเสริมจิตอาสา โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นตอนของการสร้างคุณค่าและประสบการณ์ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้จากการได้ลงมือปฏิบัติและการใช้ความคิดวิเคราะห์ไตร่ตรองอันจะก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่เป็นรูปธรรมแก่ผู้เรียน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรนำรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมไปศึกษาปรับปรุงพัฒนาเพื่อสร้างเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอื่นๆ ให้แก่นักศึกษาและทำการศึกษาผลที่ได้รับเพื่อให้ได้ประโยชน์มากยิ่งขึ้น

2. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความคงทนของจิตอาสา จิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในสังคมของนักศึกษาที่ได้รับการจัดการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมและศึกษาปัจจัยเสริมอื่นๆ เพื่อให้เกิดความคงทนด้านคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ให้ครอบคลุมทุกด้าน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ ผู้รับบริการนวดเท้าทั้งในชุมชนและที่มารับบริการที่วิทยาลัยการสาธารณสุขสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี นักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาสาธารณสุขชุมชน ที่ให้ความร่วมมือตลอดการทำวิจัย และขอบคุณวิทยาลัยการสาธารณสุขสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี ที่สนับสนุนงบประมาณในการทำวิจัย จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

1. โกวิทช์ พวงงาม. *การปกครองท้องถิ่นว่าด้วยทฤษฎี แนวคิด และหลักการ*. (เอกสารประกอบคำสอน). กรุงเทพฯ: รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาการ ปกครองท้องถิ่น; 2550.
2. กระทรวงศึกษาธิการ. *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.); 2546.
3. Ernest, Bond. *Using literature with English language learners : A service learning project. In learning to serve, serving to learn. A view from higher educations 2003*. Salisbury University; 2003.
4. Joyce, B. , Weil, M.,& Calhoun, E. *Models of Teaching*. 7th ed. London : Pearson. 2004.
5. ทิศนา แจมมณี. *รูปแบบการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย*. กรุงเทพมหานคร:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2545.
6. จันทรพิชญ์ เชื้อพานิช. *นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2549.
7. Erickson J.A., & Anderson J.B. *Learning with community: Concept and models service learning in teacher education*. Washington, DC: American Association for Higher Education; 1997.
8. Freire, Paulo. *Education for Critical Consciousness*. New York : Continuum; 1998.
9. Kolb, D.A. *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. New Jersey: Prentice Hall; 1984.

10. Krathworhl, D.R. et al. *Taxonomy of Education Objective Hand Book II : Affective Domain*. New York : David Mc Kay; 1994.
11. ออาจง ชุมสาย ณ อยุธยา. *คุณธรรมนำความรู้ รูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : วิ.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น; 2550.
12. Mauricio, Collen L. *Voices of Personal Growth: High School Girls Response to Community Service and Learning*. UMI ProQuest Digital Dissertation: AAT 9805063; 1998.
13. Ikeda, E.K. *How does Service Learning Enhance Learning? Toward Understanding of the Process*; 1999.